

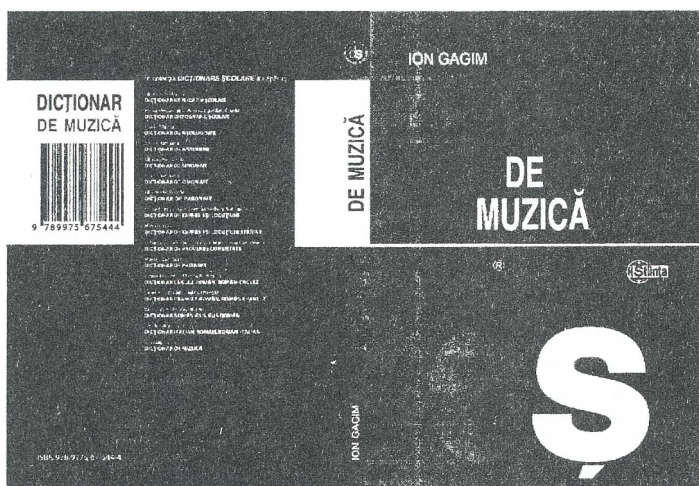
MUZICA TĂLMĂCITĂ ÎNTR-UN DICȚIONAR PE ÎNȚELESUL TUTUROR

MUSIC INTERPRETED BY DICTIONARY
IN AN UNDERSTANDABLE WAY

Elena UNGUREANU

doctor în filologie,

Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei

Apariția de curând a *Dicționarului de muzică*, Chișinău, Știința, 2008, autor – prof. univ., dr. hab. în pedagogie, membru al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din Moldova, **Ion Gagim**, poate constitui o reală surpriză pentru mai multe categorii de cititori. Este primul dicționar tematic (care explică termeni dintr-un anumit domeniu) din colecția „Dicționare școlare”, toate celelalte apărute până în prezent (15 la număr) reprezentând lucrări lexicografice strict lingvistice. Autorul prezintă un registru de termeni din domeniul muzicii, pe care îi explică ghidându-se de

rigorile de alcătuire a dicționarilor, în conformitate cu teoriile lexicografice moderne. Termenii selectați acoperă prevederile programelor de studiu la disciplinele de specialitate pentru instituțiile de învățământ de profil: facultăți, colegii, licee, școli de muzică / de artă ș.a., urmărind astfel obiectivul general de formare a culturii muzicale a cititorului. Potențialul cititor - elevi, profesori, părinți, dar și cercuri mult mai largi de cititori. Astfel, dicționarul poate fi considerat un adevărat manual de inițiere în fenomenul muzicii și o sursă foarte

importantă și necesară în procesul de instruire.

În cuprinsul lucrării sunt relevante următoarele compartimente: **Prefața** cu Indicațiile privind modul de utilizare a dicționarului; **Dicționarul** propriu-zis (cca 1200 termeni fundamentali și cca 600 de îmbinări) și cele 3 anexe foarte utile din punct de vedere didactic: *Anexa 1: Familii de instrumente (clasificate după modalitatea de emiteră a sunetului)* (cu fotografii color de Romeo Șveț, realizate din punctul de vedere tipografic excelent). *Anexa 2: Termeni de expresie* (care se referă la caracterul muzicii și/sau la modul de interpretare (cca 170), unii dintre care se regăsesc și în corpul dicționarului) și *Anexa 3: 500 de compozitori, interpreți, muzicologi* (care cuprinde numele, anii de viață, domeniul de activitate și naționalitatea acestora, reprezentanți ai culturii naționale și universale). Este absolut binevenită notația muzicală, cu care sunt ilustrați anumiți termeni (cca 160 de portative sau blocuri de portative).

Corpul dicționarului se distinge printr-o structură care se practică în lucrările de acest gen: articolele-titlu sunt aranjate în ordine alfabetică. În procesul redactării, lucrarea a beneficiat, în câteva rânduri, de completări și actualizări. Termenii tălmăciți au urmat algoritmul de mai jos, respectat, în majoritatea cazurilor și pus în aplicare, în măsura posibilităților, pentru toți termenii explicați.

Algoritm de prezentare a cuvântului-titlu:

1. Cuvântul-titlu.
2. Pronunția cuvântului (în cazurile problematice);
3. Etimologia (limba/limbile din care a fost împrumutat, cuvântul de la care s-a for-

mat, traducerea acestuia – la majoritatea termenilor);

4. Forma de plural (în cazurile problematice);
5. Sensul/sensurile (numerotate cu cifre arabe):
  - a) explicația lexicografică; trimerile la sinonime (dacă există), precum și trimerile la noțiuni înrudite, toate explicate, la rândul lor, în dicționar;
  - b) scurt istoric al termenului (la necesitate);
  - c) exemplificări (autori, opere etc., după caz);
  - d) tipologia, însoțită de explicațiile de rigoare.
6. Abrevierea termenului, dacă se practică în muzicologie.

În dicționar figurează atât cuvinte-titlu de sine stătătoare (majoritatea), de exemplu: *dominantă, eufonie, registru, allegro* etc., cât și îmbinări de cuvinte, locuțiuni, expresii, de exemplu: *eveniment sonor, bară de măsură, baza intervalului, folclorică muzicală, a face muzică, Agnus Dei* etc., deoarece nu a fost cazul, de regulă, ca acestea să fie dissociate într-un cuvânt de bază (să zicem, *bară, eveniment* etc. care în uzul comun au cu totul alte sensuri decât în muzică).

În cadrul unui articol, pe lângă sensul propriu-zis, s-a recurs la explicarea sensului îmbinărilor, în care unul dintre termeni este cuvânt-titlu, care nu este reluat, ci este înlocuit prin semnul tilda. Pentru a facilita lectura lor, explicațiile îmbinărilor respective au fost prezentate de fiecă dată din alineat. De exemplu:

OCTAVĂ (lat. *octava* „a opta”) – 1. *Interval* format din opt trepte. Se notează prin cifra 8. Există mai multe tipuri de octavă:

- ~ **mărită** – interval cu valoare cantitativă de 6½ tonuri;
- ~ **micșorată** – interval cu valoare cantitativă de 5½ tonuri;
- ~ **perfectă** – interval cu valoare cantitativă de 6 tonuri.

2. Segment al scării sonore, care conține șapte trepte diatonice sau douăsprezece trepte cromatice. 3. Treapta a opta de la o treaptă dată. 4. *Consonanță*, cea mai perfectă îmbinare a două sunete.

Dicționarul în cauză are o serie de atuuri. Astfel, în funcție de **principiile algoritm** prezentat mai sus, pe parcursul elaborării dicționarului, s-au luat în discuție mai multe aspecte, care i-au cizelat forma definitivă:

a) au fost prezentate **etimologiile** termenilor explicați în mai toate cazurile, cu excepția termenilor cu etimologie prea transparentă, care ar fi adus informație superfluă;

b) au fost selectate situațiile când s-a considerat necesară **traducerea** în română a acestor etimologii;

c) s-a găsit **locul îmbinărilor de cuvinte** (în calitate de articol-titlu) și **locul expresiilor** (respectând ordinea alfabetică) și a fost identificat termenul de bază, care în îmbinări (în dicționar sunt foarte multe) au fost înlocuite prin semnul tilda;

d) s-a stabilit necesitatea **sinonimelor** și în ce măsură acestea au trebuit prezentate sporadic sau cu regularitate;

e) în funcție de extinderea semantică a termenului, bineînțeles, **numărul de sensuri** ai fiecărui termen în parte a variat de la un articol la altul (1, 2, 3, 4...);

f) a fost găsit locul **abrevierilor** (de exemplu, *Crescendo* – *cresc.*);

g) având în vedere publicul variat căruia i se adresează lucrarea, s-a decis că **explicațiile** nu vor avea neapărat o formulă riguroasă, ci voluminoasă sau scurtă, în funcție de natura termenului tălmăcit; astfel, termenul *Muzică* (termen fundamental al acestui dicționar care este unul dintre cele mai extinse); de asemenea, *Instrument(e) muzical(e)*; *Dimensiunile muzicii*; *Notație muzicală* etc.

h) a fost elaborat un **sistem al trimiterilor** destul de riguros (prin intermediul verbului *vezi...*), urmărindu-se cu maximă atenție conexiunea inversă în cazul tuturor termenilor;

i) în cazul cuvintelor polisemantice, s-au prezentat exclusiv **sensurile care privesc domeniul muzicii**, nu și cele cu referire la alte domenii (termeni din fizică, lingvistică, istorie etc.), de exemplu: *Reducție*, *Frază*, *Propoziție*, *Perioadă*, *Secundă* etc.

j) în cadrul explicației sensului unui articol-titlu au fost evidențiate prin **litere cursive** (doar) termenii-reper, adică cei în jurul cărora gravitează sensul cuvântului-titlu. Aceștia se regăsesc explicați în corpul dicționarului.

Un utilizator atent va fi realmente surprins să poată găsi aici explicația a numeroși termeni de dată recentă, care nici nu figurează în majoritatea dicționarelor explicative, ci constituie apanajul exclusiv al unei asemenea lucrări specializate. Termenii în cauză sunt atât de ordin teoretic-muzicologic (de exemplu, *Audiție „conștientă a muzicii”*, *Asociații în muzică*, *Conștiință muzicală*

etc.), cât și de ordin practic (al funcționării muzicii în societate) (de exemplu, *Industrie muzicală, Top, Remix, Disc-jockey, Etnorock, Hit, Play-back, House music, Gospel, Manea, Beat music, Punk, Hip-hop, Hard-rock, Heavy metal, Charts, LP* etc.).

Fiind specialist de valoare în domeniu, autorul nu a greșit când a propus atenției publicului o seamă de termeni pe care i-a lansat de-a lungul timpului în studiile și articolele domniei sale (a se vedea, bunăoară, Ion Gagim, Mihai Șleahtițchi. *Dicționar de pedagogie muzicală (rus-român)*, Editura Știința, Chișinău, 1994; Ion Gagim. *Dimensiunea psihologică a muzicii*, Editura Timpul, Iași, 2003; idem. *Introducere în muzicologie*, Bălți, 2007; idem. *Prelegeri de filosofie muzicii*, Bălți, 2007; idem. *Știința și arta educației muzicale*, Editura ARC, Chișinău, 2007 etc.), termeni care se referă la dimensiunea relației om–muzică: *Inteligență muzicală, Interiorizarea muzicii, Cultură muzicală a persoanei/a societății, Experiență muzicală, Relație muzicală, Starea de muzică/de cânt, Trăire muzicală/a muzicii* etc., pe care specialiștii avizați nu ar trebui să-i neglijeze, iar profesorii și cadrele didactice ar trebui să-i promoveze de la catedră în cadrul prelegerilor și al orelor practice, realizând, prin acesta, o mai profundă pătrundere în spiritul muzicii.

Fiind un deschizător de drumuri, dicționarul de muzică în cauză a necesitat un efort considerabil din partea autorului, având în vedere o seamă de dificultăți inerente privind

unificarea, selectarea strictă a informației, verificarea etimologiilor și a explicațiilor în alte dicționare similare, scurtarea sau completarea unor explicații, dar în primul rând – exactitatea definițiilor propuse și deschiderea spre alți termeni muzicali, dar și spre alte domenii (filosofie, psihologie etc.). Experiența autorului însă și-a spus cuvântul – chiar dacă pe alocuri s-ar mai putea depista anumite lacune (inerente unor lucrări de acest gen), lucrarea are o ținută elevată, îngrijită și elegantă. Cu certitudine, dicționarul va fi foarte necesar elevilor, profesorilor, muzicologilor, interpreților, compozitorilor, dar și publicului larg, dicționarele reprezentând o formă sintetică de prezentare a materiei într-un domeniu, fiind utile nu doar pe parcursul perioadei de școlarizare, ci în viața de zi cu zi, dând dovada culturii generale și a interesului pentru tot ceea ce prezintă arta, inclusiv arta muzicală.

Meritul autorului acestui dicționar constă în faptul ca această lucrare va constitui un adaos la opera de culturalizare și de sensibilizare muzicală a generației în creștere, dar și la cizelarea și perfecționarea cunoștințelor generației mature, care nu practică muzica în mod special, dar care o ascultă, o admiră, o cunoaște și o înțelege. Pornind însă de la mottoul pe care autorul l-a ales pentru acest dicționar: „Înțelesul muzicii trebuie găsit în muzică...” (Leonard Bernstein), îndemnul dumnealui indirect ar fi următorul: „Ascultați muzica, iubiți muzica, iar ca s-o înțelegeți și s-o cunoașteți mai profund, studiați-o”.